

УДК 617.55–55–001–089

ХІРУРГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ З ПРИВОДУ ЗАКРИТИХ ПОЄДНАНИХ АБДОМІНАЛЬНИХ УШКОДЖЕНЬ ЗАЛЕЖНО ВІД ТЯЖКОСТІ ТРАВМИ

*Я. Л. Заруцький, С. А. Асланян, О. І. Жовтоножко**Українська військово-медична академія, м. Київ*

SURGICAL TREATMENT OF THE INJURED PERSONS FOR CLOSED COEXISTENT ABDOMINAL INJURIES DEPENDING ON THE TRAUMA SEVERITY

*Ya. L. Zarutskiy, S. A. Aslanyan, O. I. Zhovtonozhko***РЕФЕРАТ**

Проаналізовані результати хірургічного лікування 232 постраждалих з приводу закритої поєднаної абдомінальної травми (ЗПАТ). У 117 постраждалих застосовували стандартну хірургічну тактику, у 115 – удосконалену лікувально–діагностичну тактику, що дозволило зменшити частоту виникнення ускладнень з 62,4 до 54,8%, загальну летальність – з 35,0 до 27,8%.

Ключові слова: закрита поєднана абдомінальна травма; оцінка тяжкості травми; хірургічне лікування.

SUMMARY

The results of surgical treatment of 232 injured persons, suffering closed abdominal trauma, were analyzed. In 117 injured persons a standard surgical tactic was applied, and in 115 – the improved one the treatment–diagnostic tactic, what have had permitted to reduce the complications occurrence rate from 62.4 to 54.8%, total lethality – from 35.0 to 27.8%.

Key words: closed abdominal trauma; estimation of the trauma severity; surgical treatment.

Для проведення хірургічного лікування постраждалих з приводу ЗПАТ вирішальне значення має швидка та інформативна оцінка тяжкості ушкоджень, що впливає на строки здійснення лікувально–діагностичних заходів [1–3].

Різноманітність ушкоджень анатомо–функціональних ділянок (АФД) при ЗПАТ, їх тяжкість, необхідність визначення послідовності проведення лікувальних заходів, постійний дефіцит часу для прийняття тактичних рішень вимагають оцінки тяжкості травми [4, 5].

Результати хірургічного лікування залежать від оцінки тяжкості анатомічних ушкоджень і стану постраждалих, тривалості діагностичного процесу та обсягу оперативних втручань [6–8].

Проблема об'єктивної оцінки тяжкості травми, що обґрунтовує хірургічне лікування, а саме, вибір обсягу й тривалості першого втручання, строків виконання подальших операцій у гострому та інших періодах травматичної хвороби не вирішена, це зумовило актуальність дослідження.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У відділенні політравми Київської міської клінічної лікарні швидкої медичної допомоги лікували 232 постраждалих з приводу ЗПАТ. У контрольну групу включені 117 постраждалих, яких лікували в період 2007 – 2009 рр., у них застосовували стандартну хірургічну тактику з повним обсягом оперативних втручань; в основну групу – 115 постраждалих, яких лікували в період 2010 – 2011 рр. з застосуванням удосконаленої лікувально–діагностичної тактики залежно від тяжкості травми.

Тяжкість травми після госпіталізації постраждалих оцінювали за анатомічною шкалою Anatomic Trauma Score (ATS) [9] та анатомо–функціональною шкалою Functional Trauma Score (FTS) [10].

Діагностичні заходи у контрольній групі виконували за галузевими стандартами. В основній групі об-

сяг діагностичних заходів визначали залежно від тяжкості травми за розробленим алгоритмом: за нетяжкої травми та стабільної гемодинаміки застосовували діагностичні заходи у "повному" обсязі, що включав лабораторне, рентгенологічне, ультразвукове (УЗД) дослідження і комп'ютерну томографію (КТ) внутрішніх органів. За тяжкої травми постраждалих направляли у протишокову палату, де їм проводили діагностичні заходи у "скороченому" обсязі. Після стабілізації гемодинаміки у протишовій палаті додатково проводили скринінговий пошук – рентгенографію, ультразвукове дослідження, спінальну пункцію, постраждалих при нестабільній гемодинаміці відразу направляли до операційної. За вкрай тяжкої травми постраждалих безпосередньо направляли до операційної, де, поряд з протишовими, виконували діагностичні заходи у "мінімальному" обсязі. Після цього виконували оперативне втручання, яке за умови внутрішньої кровотечі, що тривала, було основним діагностичним та лікувальним заходом.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Клінічні прояви ЗПАТ залежали від локалізації, тяжкості та характеру ушкодження. У контрольній групі поєднане ушкодження двох АФД відзначене у 40,2% постраждалих, трьох – у 29,1%, чотирьох – у 21,3%, п'яти – у 9,4%. В основній групі поєднане по-

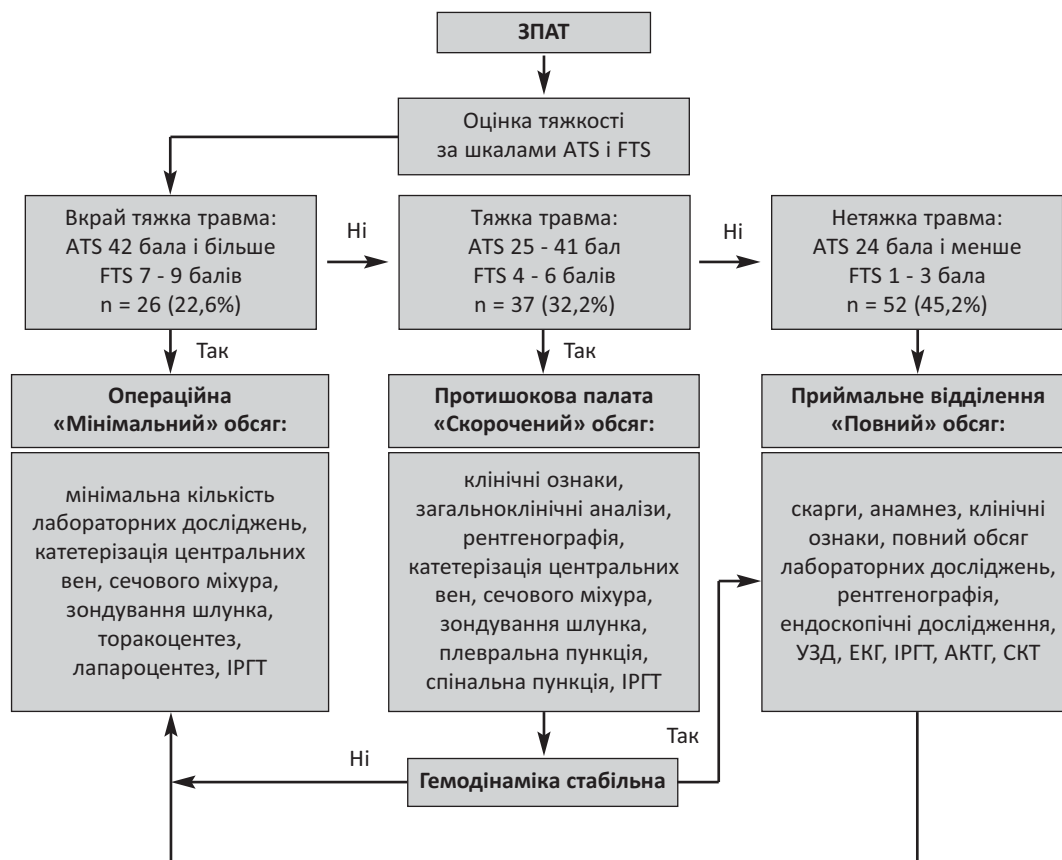
шкодження двох АФД спостерігали у 36,5% постраждалих, трьох – у 30,4%, чотирьох – у 22,7%, п'яти – у 10,4%.

При використанні шкал ATS та FTS для комплексної оцінки тяжкості в основній групі нетяжка травма відзначена у 45,2% постраждалих, тяжка – у 32,2%, вкрай тяжка – у 22,6%.

В основній групі за нетяжкої травми діагностичні заходи проводили у "повному" обсязі, за тяжкої – у "скороченому", за вкрай тяжкої – у "мінімальному" (схема).

У 45,2% постраждалих основної групи за нетяжкої травми витрати часу не відрізнялися від таких у контрольній – ($67,3 \pm 15,7$) хв ($P > 0,05$), всі діагностичні заходи проводили у "повному" обсязі: клінічні, лабораторні, рентгенологічні дослідження, УЗД, КТ, інтегральна реографія тіла (ІРГТ).

У 32,2% постраждалих за тяжкої травми усі заходи проводили у протишовій палаті за "скороченим" обсягом, аналізували клінічні ознаки, оцінювали тяжкість травми і прогноз для життя, тяжкість дихально-циркуляційних розладів. Витрати часу становили в основній групі – ($41,8 \pm 7,5$) хв, у контрольній – ($53,7 \pm 9,4$) хв, діагностичні заходи проводили незалежно від тяжкості травми у максимально можливому обсязі, тривалість передопераційної діагностики скорочена на 11,9 хв.

Алгоритм діагностики постраждалих основної групи з ЗПАТ.

За вкрай тяжкої травми у 22,6% постраждалих всі заходи виконували в операційній у "мінімальному" обсязі. З використанням ІРТГ оцінювали тяжкість порушення серцево-судинної та дихальної систем. Тяжкість ушкодження органів черевної порожнини оцінювали під час виконання першого етапу оперативного втручання, інші діагностичні заходи проводили після припинення кровотечі на реанімаційному етапі в умовах операційної. Застосування такої тактики дозволило скоротити тривалість передопераційної діагностики до $(24,6 \pm 4,1)$ хв, що на 7,1 хв менше, ніж у контрольній групі — $(31,7 \pm 5,8)$ хв.

Зменшення тривалості діагностики за тяжкої та вкрай тяжкої травми в основній групі у порівнянні з такою у контрольній досягнуте завдяки оптимізації клінічного обстеження та скринінгового підходу до проведення рентгенографії (голова, груди, таз), УЗД і КТ.

Вибір строків і методів хірургічного лікування постраждалих основної групи залежав від тяжкості травми — виду, локалізації, глибини ураження, характеру анатомічних ушкоджень, тяжкості стану. У постраждалих за нетяжкої травми застосовували максимальний обсяг оперативно-технічних заходів, за вкрай тяжкої — тільки заходи, спрямовані на припинення зовнішньої або внутрішньої кровотечі, що тривала, та мінімальне за травматичністю, обсягом і тривалістю втручання.

При наданні допомоги у "повному" обсязі перевагу віддавали органозберігальним операціям, обсяг яких залежав від тяжкості анатомічних ушкоджень і стану постраждалих. Використовували сучасні методи гемостазу: аргоно-плазмову коагуляцію при розриві печінки та селезінки — у 9,5% постраждалих, електрозварювання — у 3,4%, аплікацію пластин "Тахокомб" — у 4,3%, резекцію селезінки — у 2,6%, її зашивання — у 5,2%, зашивання порожнистих органів — у 11,3%, резекцію кишки з накладанням анастомозу — у 4,3%, металоостеосинтез з використанням пластин при переломі кісток таза та довгих кісток — у 6,9%.

Надання допомоги за "скороченим" обсягом включало стандартні хірургічні заходи: зашивання печінки — у 33,0% постраждалих, холецистектомію — у 4,3%. При пошкодженні низхідної ободової або прямої кишки розриви зашивали, операцію завершували за типом Гартманна (у 2,6%). Стабілізація при переломі кісток таза здійснена у 6,1%, довгих кісток — у 13,9% постраждалих з використанням стрижневих апаратів зовнішньої фіксації.

Надання допомоги за "мінімальним" обсягом включало заходи, що дозволяли швидко забезпечити гемостаз: спленектомію — при розчавленні або множинних розривах селезінки (у 30,4%), при неможливості припинення кровотечі загальноприйнятими методами виконували тампонаду ран печінки — в 11,3

%. За нестабільних переломів кісток таза з метою зменшення внутрішньотазової кровотечі накладали С-подібну раму Ганца (у 10,4%), при переломах довгих кісток нижніх кінцівок накладали систему скелетного витягнення — у 12,2%.

У постраждалих за вкрай тяжкої травми під час першої операції здійснювали тимчасове припинення кровотечі з подальшою реанімаційною паузою тривалістю $(80,2 \pm 19,3)$ хв. У 4,3% постраждалих під час реанімаційної паузи показники гемодинаміки стабілізувалися, що дозволило завершити операцію у "повному" обсязі під час одного наркозу. У 18,3% постраждалих стан був нестабільним, у них застосовано тактику "damage control". На другому етапі "damage control" проводили інтенсивну терапію, спрямовану на стабілізацію показників гемодинаміки, корекцію ацидозу і коагулопатії, діагностику інших пошкоджень — в 11,3% постраждалих. Тривалість цього етапу у середньому $(28,3 \pm 4,6)$ год, оптимальні стоки виконання програмованої операції визначали індивідуально.

Завдяки застосуванню хірургічного лікування, обсяг якого залежав від тяжкості травми, частота виконання невідкладної релапаротомії зменшилась удвічі: з 9,4% — у контрольній до 4,3% — в основній групі ($P < 0,05$). Основними причинами здійснення релапаротомії були: рецидив кровотечі — відповідно у 3,5 і 1,7% спостережень, синдром абдомінальної компресії — у 5,5 і 2,6%.

У постраждалих основної групи частота виконання органозберігальних операцій на селезінці збільшилась у 3 рази (у 15,6%) у порівнянні з такою у контрольній групі (у 4,3%). В основній групі збільшилась частота виконання операцій, змінився їх обсяг: втручання у "мінімальному" обсязі здійснене у 41,7% постраждалих, у "скороченому" — у 40,0%, у "повному" — у 47,8%, у середньому 3,3 на 1 постраждалого, у контрольній групі — 2,6 ($P < 0,05$).

У 62,4% постраждалих контрольної та 54,8% — основної групи спостерігали ускладнення травматичної хвороби, післяопераційні — відповідно у 14,5 і 7,8%, клінічного перебігу — у 47,9 і 46,9%.

Загальна летальність у контрольній групі становила 35,0%, в основній — 27,8%. Основною причиною смерті постраждалих у 1–2-гу добу після травми був травматичний шок: у контрольній — у 23,0%, в основній — у 13,0%, за тяжкої травми — у 6,8 і 3,5%, вкрай тяжкої — у 16,2 і 9,5%; на 3–7-му добу — поліорганна недостатність — у 7,7 і 6,9%; після 8-ї доби — гнійно-септичні ускладнення — у 4,3 і 7,8%. Зменшення летальності в перші дві доби після травми в 1,7 разу та збільшення після 8-ї доби — в 1,8 разу, свідчило про адекватність застосування удосконаленої лікувально-діагностичної тактики у постраждалих з ЗПАТ.

ВИСНОВКИ

1. Використання шкал ATS і FTS дозволяє більш достовірно оцінити тяжкість травми та прийняти тактичні рішення щодо хірургічного лікування постраждалих з приводу ЗПАТ.

2. Визначення тяжкості травми та диференційованих підходів при госпіталізації постраждалих з ЗПАТ дозволяє зменшити витрати часу на діагностику і визначити обсяг проведених операційно-технічних заходів: за нетяжкої травми — "повний", тяжкої — "скорочений", вкрай тяжкої — "мінімальний".

3. Застосування запропонованої лікувально-діагностичної тактики у постраждалих з ЗПАТ дозволило зменшити частоту виникнення ускладнень з 62,4 до 54,8%, загальну летальність — з 35,0 до 27,8% ($P < 0,05$).

ЛІТЕРАТУРА

1. Агаджанян В. В. Факторы, оказывающие влияние на летальность пациентов с политравмой / В. В. Агаджанян // Политравма. — 2010. — № 3. — С. 5 — 6.
2. Жирнова Н. А. Некоторые философские и методологические положения концепции "Травматическая болезнь" / Н. А. Жирнова, Г. П. Котельников, И. Г. Труханова // Там же. — 2008. — № 1. — С. 15 — 20.
3. Ладейщиков В. М. Оптимизация диагностики и комплексного лечения пострадавших с сочетанной травмой: автореф. дис. ... д-ра мед. наук / В. М. Ладейщиков. — Самара, 2008. — 24 с.
4. Гураль К. А. Стадии развития шока и травматической болезни / К. А. Гураль, К. С. Бразовский // Политравма. — 2007. — № 3. — С. 17 — 24.
5. Тяжелая сочетанная травма как форма экстремального состояния организма: реферат. — Пенза: Пенз. гос. мед. ин-т, 2009. — 23 с.
6. Особенности лечебной тактики при закрытой абдоминальной травме / В. В. Бойко, П. Н. Замятин, Ю. И. Козин, П. Б. Лебедь // Харк. хірург. школа. — 2012. — № 3 (54). — С. 67 — 70.
7. Соколов В. А. "Damage control" — современная концепция лечения пострадавших с критической политравмой / В. А. Соколов // Вестн. травматологии и ортопедии. — 2005. — № 1. — С. 81 — 84.
8. Устьянцева И. М. Разработка патогенетических методов диагностики, оценка тяжести состояния и повреждений при политравме // И. М. Устьянцева, О. И. Хохлова // Политравма. — 2010. — № 1. — С. 34 — 38.
9. Пат. 61359 Україна, МПК А61В 8/00, А61В 8/13, А61В 6/00. Спосіб анатомічної оцінки політравм / Я. Л. Заруцький, В. М. Денисенко, О. І. Жовтоножко [та ін.]. — № u201106144; заявл. 17.05.11; опубл. 11.07.11. Бюл. № 13.
10. Пат. 61897 Україна, МПК А61В 5/00. Спосіб анатомо-функціональної оцінки політравм / Я. Л. Заруцький, В. М. Денисенко, О. І. Жовтоножко [та ін.]. — № u201107283; заявл. 09.06.11; опубл. 25.07.11. Бюл. № 14.

